

نگاهی گذرا به گنجینه کویر: کتابخانه عمومی امیر توکل کامبوزیا

رضا حکیمی

عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان
hakimirz@yahoo.com

محمدعلی طبسی

عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان
tabasi110@yahoo.com

صالحه کامبوزیا

مسئول کتابخانه عمومی کامبوزیا
s.kambouzia@zahedanpl.ir

اشاره

کتابخانه عمومی کامبوزیا در ۶ کیلومتری شهر زاهدان واقع شده است. این کتابخانه با داشتن حدود ۲۰ هزار جلد از کتب نفیس و کمیاب به زبان‌های لاتین، عربی و فارسی از مجموعه‌های گرانبها و کم‌نظیر و متأسفانه ناشناخته کشور به حساب می‌آید. پژوهش حاضر به معرفی این مجموعه می‌پردازد، منابع نفیس، کمیاب و ارزشمند آن را برای پژوهشگران معرفی می‌نماید، شاید از این طریق مسئولان امر و متولیان فرهنگی جامعه به ارزش و اهمیت این مجموعه بیشتر پی ببرند و امکانات و تسهیلات بیشتری برای استفاده بیشتر کاربران از این مجموعه را فراهم کنند. کتابخانه کامبوزیا از نظر داشتن منابع ایران‌شناسی تاریخ و تمدن ایران و اسلام به زبان‌های لاتین بسیار غنی، از نظر منابع اسلام‌شناسی و منابع مرجع غربی و فارسی نسبتاً غنی بوده و مجموعه اقبال‌شناسی آن به زبان‌های اردو و فارسی نیز قابل ملاحظه است.

مقدمه

مگر می‌شود باور کرد که در فاصله دو هزار و پانصد کیلومتری تهران در میان کویر، کتابخانه‌ای وجود داشته باشد که کسی نتواند برای آن قیمتی تعیین کند؟ راستی چگونه ممکن است که علمی‌ترین، گران‌ترین و قدیمی‌ترین کتاب‌های جهان در کتابخانه‌ای گرد آمده باشد که جایش در وسط کویر باشد؟ کامبوزیا این کار را کرده است. کتابخانه‌ای عظیم در وسط کویر سوزان استوار ساخته که با بزرگ‌ترین کتابخانه‌های جهان رقابت می‌کند، فقط یکی از کتاب‌های خطی او که مورد توجه دانشمندان پارسی قرار گرفته در سال ۱۳۵۴ حدود دو میلیون تومان برآورد قیمت شده است. کتاب‌های دیگر این دانشمند همه از نوع کتاب‌های گران قیمت دنیا است. تعداد کتاب‌های او بالغ بر بیست هزار جلد می‌شود (رفعت، ۱۳۸۱، ۲۹۹-۳۰۰). کتابخانه کامبوزیا در کلاته کامبوزیا در ۶ کیلومتری زاهدان واقع شده که غنیمی برای پژوهشگران این مرز و بوم است. امروزه این کتابخانه از طرف دولت جمهوری اسلامی ایران کمی احیاء و بازسازی شده و یکی از کتابخانه‌های عمومی شهر زاهدان محسوب می‌شود.

بیوگرافی مختصری از استاد کامبوزیا

امیر توکل کامبوزیا اصالتاً از گُردهای زعفرانلو ساکن قوچان خراسان می‌باشد. تحصیلات ابتدایی خود را در تهران سپری کرد. مدرسه نظام ژاندارمری را به مدیریت کلنل محمدتقی خان پسیان در خراسان گذراند. به دلیل لیاقت و شناختی که کلنل از وی داشت، او را به ریاست تلگراف و مرموزات خود انتخاب نمود و پس از شهادت کلنل به سیستان و بلوچستان تبعید شد. از سال ۱۳۰۷ تا ۱۳۱۲ دبیر دبیرستان شوکتی بیرجند بود. سنبله کامبوزیا به نقل از غلامرضا سعیدی می‌گوید: کامبوزیا در شهر بیرجند سهم زیادی در کسوت تجدید موعظه داشت. (کامبوزیا، ۱۳۶۳) از سال ۱۳۱۲ تا زمان فوتش (۲۴ مهر ۱۳۵۳) در کویری که خود آن را به مزرعه و باغستانی سرسبز و خرم به وسعت ۱۷۰ هکتار در شش کیلومتری زاهدان ایجاد کرده بود و به کلاته کامبوزیا شهرت دارد، سکنی گزید. (رفعت، ۱۳۸۱، ۱۷).

مختصری از شخصیت علمی کامبوزیا

او دارای لیسانس حقوق از دانشکده تاشکند بود. به زبان‌های فرانسه، انگلیسی، آلمانی،

عربی، روسی و ترکی تسلط داشت. زبان فرانسه را مثل زبان مادری می‌دانست. شماره ترجمه‌ها و تالیفاتش که بیشتر آن هنوز منتشر نشده است به حدود ۸۰ جلد می‌رسد. نوشته‌های وی طیف وسیعی از موضوعات شامل فیزیک، تاریخ، دین، جغرافیا و کشاورزی را در بر می‌گیرد (کرمیان، ۱۳۸۵). او را دانشمند ضدیهود نیز می‌دانند (تقی پور، ۱۳۸۹، ۱۰۸). کامبوزیا حاصل تحقیقات خود را درباره صهیونیست در کتابی ۹۰۰ صفحه‌ای به عنوان تاریخ صهیونیست بین‌المللی به نگارش درآورده است. ساواک در زمستان ۱۳۴۹ دست نوشته‌های این کتاب و چندین کتاب دیگر او را نابود کرد. فرانسوا بالزان در کتاب تپه مجهول که به زبان فرانسه منتشر شده است، تمامی این کتاب را درباره کامبوزیا و نظریات او درباره تاریخ کهن ایران به رشته تحریر در آورده است. او در قسمتی از این کتاب می‌گوید فرضیه پروفیسور راتسون راجع به تمدن بابل مسلم نیست و من طرفدار نظریه کامبوزیا هستم. در سفری که پروفیسور «هرتسفلد» باستان‌شناس معروف آلمانی به ایران در سال ۱۳۰۸ داشت، کوه خواجه زابل را از آثار دوره اشکانی می‌دانست. ولی کامبوزیا او را قانع کرد که این اثر متعلق به دو هزار سال قبل از میلاد است. پروفیسور اینالو ایتالیایی می‌گوید: کامبوزیا علاوه بر کشاورزی، کتابخانه‌ای با بیست هزار جلد کتاب در کنار مزرعه‌اش بنیان نهاد که به حق می‌توان آن را گنجینه‌ای در دل کویر دانست. این کتابخانه می‌تواند به یک مرکز فرهنگی بسیار مناسب تبدیل شود و پاره‌ای از نیازمندی‌های پژوهشی را تأمین نماید (رفعت، ۱۳۸۱).

هدف اصلی این مطالعه شناساندن منابع ارزشمند و غنی این مجموعه گمنام جهت پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی پژوهشگران استان در عرصه‌های ایران‌شناسی تاریخ و تمدن اسلامی فرهنگ و ادبیات فارسی است. نتایج این مطالعه شاید بتواند مسئولان امر را به اهمیت مجموعه واقف نماید تا به آن توجه بیشتری نموده و با ارائه تسهیلات و خدمات مناسب، استفاده بهینه از مجموعه را فراهم نمایند و سبب جذب کاربران بیشتری شوند.

معرفی مجموعه

منابع ایران‌شناسی به زبان‌های لاتین (مجموعه تاریخ و تمدن زبان و ادبیات ایران قبل از اسلام و بعد از اسلام):

۱. سفر به ایران نوشته اوژن فلاذن چاپ پاریس ۱۸۴۳. این کتاب دارای ۶ جلد است که در یک مجموعه ۳ جلدی به زبان فرانسه چاپ شده است. ابعاد آن ۵۰ در ۷۰ سانتیمتر است. اوژن فلاذن سیاح و نقاش زبردست فرانسوی همراه با پاسکال کوست معمار و طراح معروف همراه با یک هیئت سیاسی و تجاری در سال ۱۸۴۰ وارد ایران شد و این کتاب محصول دو سال اقامت پر مرارت او در ایران است. علاوه بر نوشته‌های متعدد او در زمینه‌های آداب و رسوم فرهنگ و خلق و خوی ایرانیان از شهرهای مسیر حرکت خود نقشه‌ها و طرح‌های دقیق تهیه کرده است که امروزه از بهترین اطلس‌های تاریخی شهرسازی و معماری ایران به شمار می‌آید. مهمترین نقاشی‌ها و طراحی‌های او از شهرها و اماکن تاریخی ایران در این مجموعه عبارتند از: تبریز - پل قزل اوزن - مقبره سلطان محمد خدابنده - میدان شاه تهران - دیوانخانه تهران - برج یزید و خرابه‌های شهر ری نزدیک تهران - بازار کاشان - مسجد باباسوخته اصفهان - گرم‌خانه حمام خسرو آغا اصفهان - طاق بستان کرمانشاه - مقبره دانیال شوستر - عمارت قصر چهار باغ در اصفهان - تالار آئینه در اصفهان - ایزدخواست سه راه اصفهان به شیراز - خرابه‌های پاسارگاد یا تخت مادر سلیمان - تخت جمشید - عمارت ارک شیراز - مقبره شیخ سعدی در شیراز - مقبره خواجه حافظ در شیراز - کتل پیرزن فارس - منظره از بندر بوشهر (نوری صادقی، ۱۳۲۰). این کتاب اولین بار در ایران با عنوان سفرنامه اوژن فلاذن به ایران در سال‌های ۱۸۴۰-۱۸۴۱ توسط حسین نورصادقی مدیر روزنامه نقش جهان در دهه ۱۳۲۰ شمسی در تهران چاپ شده است.
۲. تاریخ دین پارسیان و پارتیان و مادیان باستان نوشته تامس هایید، چاپ آکسفورد در ۵۷۹ ص، سال ۱۷۶۰م. به زبان‌های فرانسه و فارسی بوده و دارای خط‌های مختلف دوره باستان می‌باشد.
۳. ایران در شرق باستان نوشته ارنست هرتسفلد، چاپ نیویورک ۱۹۴۱م. به زبان انگلیسی. دارای تصاویر رنگی و سیاه و سفید از آثار باستانی و سکه‌های دوره باستان در تخت جمشید و دریاچه هامون و حفاری کوه خواجه در سیستان. ۵۵ صفحه مقدماتی و ۳۶۳ صفحه اصلی دارد. این کتاب در سال ۱۳۸۱ برای اولین بار توسط همایون صنعتی‌زاده در دانشگاه شهید باهنر کرمان ترجمه شده است.
۴. پژوهش درباره کیش و آئین رازآمیز مهر نوشته فلیکس لاژار. چاپ پاریس ۱۸۶۷ در ۶۹۲ صفحه به زبان کتاب فرانسه.

۵. سفر در ایران (اطلس) نوشته گاسپار دروویل چاپ پیتز بورگ ۱۸۲۰ به زبان فرانسه بوده و دارای ۶۱ تصویر رنگی است. دارای ۶۰ نقشه از ایران سال ۱۸۱۹ است که با نقشه فعلی در حاشیه مرزهای ایران تفاوت‌هایی دارد و بقیه تصاویر از جنبه پوشش و لباس از لحاظ طبقات جامعه و ابزار جنگی و آداب و رسم زندگی مردم عشایر دوره قاجار دارای اهمیت است.
۶. درآمدی بر کیش همگانی و آئین رازآمیز مهر نوشته فلیکس لاژار چاپ پاریس ۱۸۴۷ به زبان فرانسه است. کتاب شامل طراحی آرم‌ها و سکه‌ها و تصاویری با مضمون فرهنگ و آداب که روی ساختمان‌های تخت جمشید حکاکی شده است.
۷. ایران. اقتصاد معاصر و مسئله پول آن. نوشته ایتوکل لورینی چاپ رم ایتالیا، سال انتشار، ۱۹۰۰ میلادی در ۵۴۰ صفحه است. زبان کتاب فرانسوی بوده و دارای تصویر و جدول است.
۸. تاریخ هنر در ایران نوشته ژرژ پرو و شارل شی پیه چاپ لندن به سال ۱۸۹۲ است. این کتاب دارای تصاویر رنگی از تخت جمشید و آثار سفالی و سکه‌ها و نماهایی از تخت جمشید می‌باشد و به زبان انگلیسی نگاشته شده است و دارای ۵۰۸ صفحه می‌باشد.
۹. شرح مأموریت فرستادگان پادشاه انگلستان به دربار ایران در سال‌های ۱۸۰۷-۱۸۱۱ م. نوشته سرهارفورد بریجز جونز چاپ لندن به سال ۱۸۳۴ است. این کتاب به زبان انگلیسی بوده و دارای ۴۷۲ صفحه اصلی و ۵۳ صفحه مقدماتی می‌باشد.
۱۰. ششمین پادشاهی بزرگ شرقی (تاریخ اشکانیان) نوشته جرج رالینسن چاپ نیویورک به سال ۱۸۷۳ به زبان انگلیسی است. نقشه ایران در دوره اشکانیان قبل از صفحه ۱ و در صفحه ۷۹ کتاب ضمیمه شده است و ۴۵۸ صفحه دارد.
۱۱. تاریخ ایران از آغاز سده نوزدهم تا سال ۱۸۵۸ نوشته رابرت واتسن چاپ لندن به سال ۱۸۶۶ است. زبان کتاب انگلیسی بوده و دارای ۴۶۵ صفحه است.
۱۲. تاریخ ایرانیان بنا بر نویسندگان شرقی یونانی و لاتین نوشته ژوزف. د. گوینو چاپ پاریس ۱۸۶۹ زبان انگلیسی است و در دو جلد منتشر شده است.
۱۳. ماتیگان هزار داستان (دادهای ایران باستان) برگردانیده از پهلوی به انگلیسی از سهراب جمشید بلسارا. این کتاب چاپ بمبئی به سال ۱۹۳۷ به زبان انگلیسی در ۷۶۷ صفحه است. این کتاب یکی از متون پهلوی مشهور و به نام دوران ساسانی است. در این متن حقوقی به

قوانین جزایی و کیفری زرتشتیان ایران در دوران باستان پرداخته شده است. این متن پهلوی توسط چندین موبد تحریر شده است. همچنین این کتاب توسط خانم ژاله آموزگار و آقای احمد تفضلی نیز به فارسی ترجمه شده است.

۱۴. دربارهٔ حالات عباسشاه ایران نوشته پیترو دل‌واله بوده و در ونیز به سال ۱۶۲۶ به زبان فرانسه در ۱۲۵ صفحه چاپ شده است.

۱۵. هفتمین پادشاهی بزرگ شرقی (تاریخ ساسانیان) نوشته جرج رالینسن، چاپ لندن، منتشر شده به سال ۱۸۷۶ است. زبان کتاب انگلیسی است، دارای تصویر است و نقشه ایران در دوره ساسانی را نیز داراست و در ۶۹۱ صفحه منتشر شده است.

۱۶. سکه‌های پادشاهان ایران (صفویان-افغان‌ها-افشارها-زندها-قاجارها) نوشته رچینالد س. پول، چاپ لندن به سال ۱۸۸۷ است. دارای جدول و تصاویر سکه‌های ضرب شده در دوره‌های پادشاهان ایران است که در شهرهای مختلف ایران ضرب می‌شد. این کتاب به زبان انگلیسی و فارسی می‌باشد. دارای ۳۳۶ صفحه اصلی و ۵۰ صفحه مقدماتی است.

۱۷. زنان ایرانی و راه و رسمشان نوشته کلارا رایس، چاپ لندن به سال ۱۹۲۳ است. این کتاب به زبان انگلیسی است. مصوراست و دارای ۳۱۲ ص. است. این سفرنامه در سال ۱۳۶۶ توسط مرحوم اسدالله آزاد به فارسی ترجمه شده است و توسط انتشارات آستان قدس چاپ شده است.

۱۸. جمهوری ونیز و ایران نوشته گولیمبرشه، چاپ تورین به سال ۱۸۶۵ به زبان فرانسه است و در ۲۹۴ صفحه منتشر شده است.

۱۹. مانی (پژوهش دربارهٔ دین مانوی) نوشته کنراد کسلر چاپ برلین به سال ۱۸۸۹ به زبان فرانسه و عربی است و در ۴۰۷ صفحه منتشر شده است.

۲۰. یادداشتی دربارهٔ کیش مهر (اصل آن، ماهیت آن، و آئین رازآمیز آن) نوشته ژوزف دو هامر چاپ پاریس به سال ۱۸۳۳ است. زبان کتاب فرانسوی بوده و دارای ۱۹۶ صفحه است.

۲۱. جستار دربارهٔ کیش و آئین رازآمیز مهر نوشته گسکه چاپ پاریس به سال ۱۸۹۹ است. کتاب به زبان فرانسه نوشته شده و دارای ۱۴۳ صفحه است.

۲۲. بررسی‌هایی دربارهٔ دین زردشت نوشته فردریش ویندیشمان چاپ برلین به سال ۱۸۶۳ است. زبان کتاب فرانسه بوده و دارای ۳۲۴ صفحه است.

۲۳. **سفرنامه در ایران و شرق دور** (وصف زیبایی‌های سرزمین، کشورداری، گیاهان پزشکی و جز آن) نوشته انگلبرت کمپفر بوده و چاپ انتشارات لمگووی به سال ۱۷۱۲ است. مصور است و دارای ۵۰ صفحه مقدماتی است و در ۹۷۲ صفحه منتشر شده است و زبان کتاب آلمانی است. قسمت اعظم این سفرنامه به ایران و بقیه به ژاپن اختصاص دارد و نویسنده آن به عنوان منشی و پزشک به منظور برقراری روابط تجاری در عصر صفویه به ایران می‌آید (نیک بین، ۱۳۷۸، صفحه ۷۳۲).

۲۴. **روزنامه مشاهدات فرستادگان انگلیسی به دربار ایران در سال‌های ۱۸۰۱-۱۷۹۹** نوشته ویلیام هالینگری. چاپ کلکته به سال ۱۸۱۴ است. زبان کتاب انگلیسی است و در ۲۰۵ صفحه منتشر شده است.

۲۵. **تاریخ جنگ‌های میان ترکان و ایرانیان** نوشته جوونی مینادوئی. این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال ۱۵۹۵ در لندن چاپ شده است و در کتابخانه بریتانیا نگهداری می‌شود. دارای یک جلد و به زبان انگلیسی می‌باشد. ۴۰۹ صفحه اصلی به علاوه ۲۰ صفحه مقدماتی دارد.

۲۶. **زند اوستا (متن اوستائی و برگردانده آن به زبان‌های لهستانی و فرانسه ۱-۲-۳)**. نوشته ایگناس پیتراشوسکی. این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال‌های ۱۶۸۲-۱۸۵۸ در برلین چاپ شده است و در کتابخانه ملی ایران و دانشگاه بیل آمریکا نگهداری می‌شود تهیه شده است. این کتاب به خط اوستائی و به زبان‌های لهستانی و فرانسه و عربی در ۳ جلد در یک مجلد و در ۳۲۱ صفحه منتشر شده است.

۲۷. **پژوهش درباره کیش سروهرمی در میان مردمان با فرهنگ باستان** نوشته فلیکس لاژار. این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۵۴ در پاریس چاپ شده، تهیه گردیده است. دارای طراحی و تصویر از نماها و سکه‌های دوران باستانی است و به زبان فرانسه نوشته شده است. دارای ۲۵ صفحه مقدماتی و ۳۶۲ اصلی است.

۲۸. **اطلس صحنه‌های مهری** نوشته ژوزف دوهمر. این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۳۳ در پاریس چاپ شده، تهیه شده است و در کتابخانه دانشگاه هاروارد نگهداری می‌شود. دارای تصویر و طراحی از دوران باستانی اوستائی بوده و در ۵۵ صفحه چاپ شده است. کتاب فاقد نوشتار است و فقط دارای تصویر می‌باشد.

۲۹. روزنامه سه سال ماندگاری یک مأمور سیاسی در ایران نوشته ادوارد ایست ویک. این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۶۴ در لندن چاپ شده است تهیه شده است. کتاب ۲ جلد در یک مجلد و به زبان انگلیسی است.
۳۰. مشاهدات سفر از بنگال به ایران (در سال‌های ۲-۷۸۶) نوشته ویلیام فرانکلین. این کتاب در یک مجلد و ۳۵۱ صفحه و به زبان انگلیسی از روی نسخه‌ای که در سال ۱۷۹۰ در لندن چاپ شده است، تهیه شده و در کتابخانه دانشگاه پرینستون نگهداری می‌شود.
۳۱. تاریخ انقلاب‌های ایران در سده هیجدهم نوشته شارل پیکو. این کتاب در دو جلد و به زبان فرانسه بوده و از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۱۰ در پاریس چاپ شده است تهیه شده و در کتابخانه دانشگاه هاروارد نگهداری می‌شود.
۳۲. شرح کوتاهی از سرزمین کشورداری، دین، هنر، و راه و رسم مردمان آن نوشته فردریک شوپل. این کتاب به زبان انگلیسی بوده و از روی نسخه‌ای که در سال‌های ۱۸۲۵-۱۸۲۱ در لندن چاپ شده است تهیه شده و دارای تصویرهای رنگی است.
۳۳. تاریخ ایران از کهن‌ترین دوران تا زمان کنون نوشته سرجان ملگم. این کتاب دو جلدی، به زبان انگلیسی بوده و از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۱۵ در لندن چاپ شده است تهیه گردیده و دارای تصویر است.
۳۴. شعر فارسی برای خوانندگان انگلیسی نوشته سمیوئل رابینسن. این کتاب ۶۴۶ صفحه‌ای، از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۸۳ در گلاسکو چاپ شده است تهیه شده و به زبان انگلیسی است.
۳۵. درباره وزن شعر در اوستا نوشته کارل گلدنر. این کتاب ۱۷۴ صفحه‌ای، از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۷۷ در توینگن چاپ شده است تهیه شده و به زبان آلمانی است.
۳۶. مادیکان هزار دادستان (متن پهلوی از روی دو دستنویس) ویرایش ا.ت.د. انکلسریا و با پیشگفتار از ج.ج. مودی. این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال ۱۹۳۷ در بمبئی چاپ شده، تهیه شده است. کتاب به زبان انگلیسی و به خط پهلوی و صفحه‌گذاری آن متفاوت می‌باشد.
۳۷. مواد برای بررسی گویش‌های ایرانی نوشته والتین ژوکوفسکی. این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال‌های ۱۸۸۸ تا ۱۹۲۲ در پتروگراد چاپ شده تهیه گردیده است. این کتاب ۳ جلد در یک مجلد است و به زبان‌های روسی، انگلیسی، و فارسی می‌باشد.

۳۹. تاریخ شعر فارسی نوشته ایتالو پتیزی. این کتاب دو جلدی، چاپ تورین به سال ۱۸۹۴ و به زبان فرانسه است.
۴۰. نوشته‌های فارسی باستان هخامنشی نوشته کاتیان کاسوویچ. این کتاب چاپ سن پترزبورگ به سال ۱۸۷۲ است، مصور بوده و به زبان انگلیسی می‌باشد.
۴۱. شاهنامه فردوسی، برگردانده به آلمانی از فریدریش روکرت. این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۹۵ در برلین چاپ شده است، تهیه شده و در کتابخانه ملی ایران نگهداری می‌شود و دارای ۳ جلد در یک مجموعه است. روکرت (مترجم کتاب) را از ایران‌شناسان بزرگ می‌دانند که به زبان‌های فارسی، عربی و ترکی بسیار مسلط بود (وکیل‌زاده، ۱۳۶۷، ص. ۲۲).
۴۲. بوستان سعدی، برگردانده به انگلیسی توسط ویلبرفورس کلارک این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۷۹ در لندن چاپ شده، تهیه شده و دارای ۴۲۴ صفحه است.
۴۳. نمایشنامه‌های ایرانی برگزیده از تعزیه‌ها نوشته الکساندر ب. خودرکو. این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۷۸ در پاریس چاپ شده، تهیه شده است. کتاب ۲۱۹ صفحه دارد و به زبان فرانسه می‌باشد.
۴۴. مجله راهنمای کتاب به سردبیری احسان یارشاطر و دستیاری ایرج افشار که به معرفی کتاب‌های مفید در زمینه فرهنگ ایرانی می‌پردازد. شماره‌های این مجله از سال ۱۳۳۲ تا ۱۳۵۲ در کتابخانه موجود می‌باشد.
۴۵. مجله شرف شماره‌های ۱ تا ۸۷ (۱۳۰۰ تا ۱۳۰۹ هجری قمری). نقاشی‌های آن از ابوتراب غفاری و میرزا موسی است. خط آن از محمد رضا کلهر است.
۴۶. یغما (مجله ادبی، تاریخی و تحقیقی سال‌های ۱۳۲۷ تا ۱۳۵۷ به سردبیری حبیب یغمایی. حدود ۱۰۰ شماره از این مجله وزین موجود است. لازم به ذکر است که در این مجله نویسندگان برجسته‌ای چون مینوی، جلال‌الدین همایی، محیط طباطبایی و محمد معین نتایج تحقیقات خود را در آن منتشر می‌کردند (آل داوود، ۱۳۸۵).
۴۷. مخزن الادویه نوشته عقلی خراسانی. این کتاب از روی نسخه‌ای که در سال ۱۸۴۴ در کلکته چاپ شده است تهیه شده و دارای ۱۰۳۴ صفحه به زبان فارسی می‌باشد.

منابع اسلامی و مراجع عمومی عربی - فارسی

کتابخانه مرحوم کامبوزیا از نظر داشتن منابع اسلامی پژوهشگران این حوزه بسیار غنی است. این منابع اکثراً به زبان عربی و چاپ بیروت و قم بوده و از نوع چاپ سنگی می‌باشند. بسیاری از این منابع دارای حاشیه‌نویسی با خطوط بسیار زیبا بوده و نیز یادداشت‌هایی از مرحوم کامبوزیا در حواشی بعضی از کتب دیده می‌شود. صادقه کامبوزیا کتاب‌های عربی چاپ بیروت و قم را ۱۲۰ عنوان و تعداد کتب چاپ سنگی موجود در مجموعه را ۱۴۰ عنوان فهرست کرده است. مهمترین منابع علوم اسلامی و منابع مرجع عربی - فارسی موجود در مجموعه به شرح زیر است:

قرآن کریم

۱. تفاسیر: تفاسیرهای موجود در مجموعه عبارتند از: تفسیر القرطبی یک دوره ۲۰ جلدی، فی ظلال القرآن اثر سید قطب یک دوره ۶ جلدی، نورالثقلین یک دوره ۵ جلدی، تفسیر ابی‌السعود یک دوره ۹ جلدی، تفسیرالقرآن‌الکریم مصطفی خمینی یک دوره ۴ جلدی، درالمنثور سیوطی یک دوره ۶ جلدی، و تفسیر المیزان علامه طباطبایی یک دوره ۲۰ جلدی.
۲. فرهنگ‌های موضوعی: معجم‌المفهرس محمد فواد عبدالباقی (نظم ریشه‌ای)، معجم‌المفهرس محمد عدنان سالم و محمد وهبی سلیمان (نظم الفبایی)، و معجم الاحصایی روحانی (فرهنگ بسامدی).
۳. دانشنامه‌ها: الاتقان فی علوم القرآن سیوطی و دانشنامه قرآن خرماشاهی.

حدیث و رجال

۱. کتب اربعه حدیث شیعه: اصول کافی کلینی، من لایحضره الفقیه شیخ صدوق، و التهذیب و الاستبصار شیخ طوسی، با دوره‌های نسبتاً کامل آنها موجود می‌باشند.
۲. کتب جامع حدیث شیعه: از کتب جامع حدیث موجود در مجموعه می‌توان به بحارالانوار مجلسی و وسائل الشیعه حر عاملی اشاره کرد. دوره‌های این دو کتاب تقریباً کامل هستند.
۳. صحاح سته اهل سنت و جماعت: صحیح بخاری، صحیح مسلم، صحیح نسائی، سنن ابی داوود و سنن ابن ماجه قزوینی از مهمترین کتب موجود اهل سنت هستند و متأسفانه دوره‌های اکثر آنها ناقص می‌باشد.
۴. کتب رجال: مجمع الرجال القپانی (یک دوره ۷ جلدی) و رجال السید بحرالعلوم (دوره ۴ جلدی) از کتاب‌های علم رجال این مجموعه هستند.

فقه و اصول

۱. اصول: جامع الاصول ابن اثیر الجوزی (یک دوره ۱۲ جلدی)، معالم الاصول شهید ثانی، فوائد الاصول غروی نایینی، عنایت الاصول فیروز آبادی (۶ جلد)، تهذیب الاصول جعفر سبحانی (یک دوره ۳ جلدی)، فراید اصول محمد علی خوانساری و الاصول شیخ مرتضی انصاری.
۲. فقه: الفقه علی بن خوانساری، العروه الوثقی حاجی عبدالکریم حائری، تهذیب الاحکام شیخ طوسی، فراید شیخ مرتضی انصاری و من لایحضره الفقیه شیخ صدوق.

نهج البلاغه

۱. شرح‌ها: منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه میرزا حبیب‌الله خوئی (دوره ۴ جلدی)، شرح شیخ محمد عبده (دوره ناقص)، شرح ابن ابی الحدید (دوره ۲۰ جلدی) از شرح‌های موجود بر نهج البلاغه در این کتابخانه هستند.
۲. فرهنگ‌های موضوعی: الهادی مشکینی و الکاشف مصطفوی (به زبان عربی و نظم ریشه‌ای) و فرهنگ آفتاب معاد بخواه (به فارسی و نظم الفبایی) در مجموعه موجود می‌باشند که به نظر می‌رسد با توجه به تاریخ چاپ آنها پس از انقلاب اسلامی به مجموعه اضافه شده است.

تاریخ اسلام

- کتاب‌های تاریخ طبری، الکامل ابن اثیر، قصص الانبیا ابن اثیر و ناسخ التواریخ قمی کتب تاریخی این مجموعه هستند.

منابع زندگینامه‌ای اسلامی

- اشد الغابه فی معرفه الصحابه ابن اثیر (دوره ۵ جلدی)، ریاحین الشریعه محلاتی (دوره ۶ جلدی) و پیامبر و یاران فقیه دامغانی (دوره ۶ جلدی) در مجموعه کتابخانه کامبوزیا موجود می‌باشند.

منابع مرجع واژه‌نامه‌ای

- العین خلیل بن احمد (دوره ۷ جلدی)، منتهی الارب فی لغه العرب عبدالکریم صفی پوری به عربی و فارسی (دوره ۳ جلدی)، النهایه فی غریب الحدیث و الاثر (لغتنامه‌ای عربی به عربی) از ابن اثیر (دوره ۵ جلدی) - نویسنده در این کتاب به شرح و توضیح لغوی احادیث

غریبی که در متون دینی پراکنده است پرداخته است-، فرهنگ‌های المنجد، لاروس، فرهنگ‌های نظام، آندراج (چاپ شبه قاره هند) و نیز مجموعه کاملی از لغت نامه دهخدا و فرهنگ فارسی معین در مجموعه مورد مطالعه دیده می‌شود.

سایر منابع مرجع

الذریعه الی تصانیف الشیعه اثر آقا بزرگ طهرانی (دوره ۲۶ جلدی)، معجم الادبا اثر یاقوت حموی (دوره ۲۰ جلدی)، الحيوان الجاحظ (دوره ۷ جلدی)، وفيات الاعیان ابن خلکان (دوره ۸ جلدی) شرح قاموس میرزا ابراهیم قزوینی (دایره‌المعارف گونه‌ای عمومی)، الموسوعه الجنائیه نوشته خبری عبدالملک (دوره ۵ جلدی) و معجم الجوامع سید محمد خان علوی خراسانی (دایره‌المعارف در زمینه طب سنتی و گیاهان دارویی) از منابع موجود در مجموعه مورد مطالعه می‌باشند.

مجموعه اقبال‌شناسی

حدود ۵۰ عنوان کتاب در زمینه اندیشه‌ها و آراء اقبال لاهوری، مصلح بزرگ معاصر در این کتابخانه موجود است که اکثر آنها به زبان اردو بوده و در سال ۱۳۷۶ از طرف کنسولگری پاکستان در زاهدان، به کتابخانه اهدا شده است.

منابع

- آل داود، سیدعلی (۱۳۸۵). *ارج‌نامه حبیب یغمایی*. تهران: نشر میراث مکتوب.
- تقی پور، محمد تقی (۱۳۸۹). اندیشمند ضدصهیونیست؛ درخت تناوری در کویر. *نسیم قدس*، ۱۲-۱۴، ۱۰۸.
- کامبوزیا، سنبله (۱۳۶۳). به یاداستاد امیرتوکل کامبوزیا. *کیهان فرهنگی*، ۷، ۳۶-۳۸.
- کرمان، مسعود (۲۵ شهریور ۱۳۸۵). *امیرتوکل کامبوزیا دانشمند مسلمان و ضدصهیونیست دوره پهلوی*. بازیابی شده در تاریخ ۱ آبان ۱۳۹۲ از: <http://www.Karamian.blogfa.com>
- رفعت، محمود (۱۳۸۱). *ستاره پر فروغ کویر: کامبوزیا دانشمندی ناشناخته*. مشهد: هاتف.
- نیک‌بین، نظراالله (۱۳۷۸). *فرهنگ جامع خاورشناسان مشرق زمین*. تهران: نشر آردن.
- نوری صادق، حسین (۱۳۲۶). *مقدمه مترجم بر سفرنامه اوژن فلادن به ایران*. تهران: چاپخانه روزنامه نقش جهان.
- وکیل‌زاده، سوسن (۱۳۶۷). *فردریش روکرت، ایران‌شناس بزرگ*. *کیهان فرهنگی*، ۴۹، ۲۲.